

Resenyes

**La standardisation pluricentrique de l'occitan.
Nouvel enjeu sociolinguistique, développement
du lexique et de la morphologie**

De treballs com el de Sumien, no se'n publiquen pas cada dia. És per aquesta raó que cal saludar d'una manera entusiasta aquest llibre sobre l'estandardització de la llengua occitana. Domergue Sumien és un dels valors més sòlids de la lingüística occitana actual, i aquest volum de cinc-cents —sovint denses— pàgines, editat amb el suport de l'Associació Internacional d'Estudis Occitans, és una versió publicable de la seua tesi doctoral, defensada l'any 2004 i dirigida per Florian Vernet i Patric Sauzet (p. 10), justament l'actual president del Conselh de la Lengua Occitana (CLO), un organisme al qual Sumien està estretament vinculat, ja que n'és el secretari i el vicepresident. De fet, és el responsable del *document de síntesi* publicat al desembre del 2007 que recull les decisions preses pel CLO d'ençà de la seua creació.¹

El llibre és dividit en disset capítols, agrupats en quatre blocs, i s'obre amb una introducció (1-11) en què, entre altres coses, a més d'una primera declaració d'intencions, es comenta breument la situació actual de la llengua occitana, s'assenyalen per primera vegada els paràmetres generals dels estàndards occitans, hi ha una típica equació personal (10), una llista més aviat dilatada d'agraïments que van del president de l'AIEO fins «à la liste de discussion Migjorn» (11-12), i sobretot alguns dels elements habituals del llibre: l'atac a l'antinormisme, l'oposició entre sociolingüística i antisociolingüística o —evidentment— *l'occitan larg* (3), que al cap i a la fi és la columna vertebral d'aquesta tesi. Els disset capítols són seguits per una breu conclusió (431-434), una sèrie d'annexos que fan realment la funció de divuitè capítol (435-446), una extensa i molt meritòria bibliografia (447-469) i un índex de mots i de matèries que fa que aquest llibre pugui ser consultat amb facilitat (471-501).

Sumien afirma que el lèxic «est au centre de cette recherche» (6) però remarca que «on ne se privera pas d'élargir la réflexion à d'autres domaines», que la morfologia també «sera traitée de manière approfondie» i que valdrà la pena de parlar de qüestions d'ortografia a propòsit del «travail de lemmatisation» (6). De fet, el treball de Sumien toca des de qüestions generals (o sociològiques, o «externes») sobre l'estandardització de l'occità i sobre el seu caràcter pluricèntric —d'aquí el títol— fins a afers lingüístics concrets que —en l'esquema de Haugen— no tan sols entren en el calaix de la lexicalització, la gramaticalització, la grafització o la codificació ortològica, sinó en el de l'elaboració. L'autor deixa molt clar que és fidel a les decisions del CLO, però que aporta també propostes pròpies «en complément» (5).² Tot i la densitat d'alguns capítols, Sumien usa tant com pot esquemes, taules i gràfics, fins al punt que hi ha algun capítol (el cinquè, molt breu) que és gairebé només un esquema dels sistemes gràfics occitans, i especialment dels sistemes gràfics usats d'ençà de la fundació del

Dades bàsiques

SUMIEN, DOMERGUE.

La standardisation pluricentrique de l'occitan. Nouvel enjeu sociolinguistique, développement du lexique et de la morphologie.

Turnout: Brepols, 2006.

Autor de la ressenya

Aitor Carrera

Universitat de Lleida

1. SUMIEN, Domergue. «Preconizacions del Conselh de la Lengua Occitana. Document de síntesi preparat per Domergue Sumien». *Lingüística Occitana* (2007), núm. 6, 158 p.
<<http://www.revistadoc.org>>

Felibritge (109-110). Fins i tot hi ha alguns mapes en què es representen l'espai lingüístic occitanocatalà amb —d'una banda— els estàndards regionals (158) i —d'una altra— la classificació supradialectal de les varietats geogràfiques (159).

El primer bloc de capítols vol aproximar-se a «les enjeux sociaux de la standardisation». En el primer capítol es defineix el marc teòric de la recerca, s'exposen i es comenten els conceptes sociolingüístics bàsics (amb el preceptiu ball d'etiquetes) i es fan alguns comentaris sobre l'estandardització convergent dels dialectes occitans, sobre l'autocentrament en —simptomàticament— l'elaboració del lèxic informàtic (19-21) o sobre l'ús de termes com *standard* o *référentiel* (24).³ El segon capítol toca en certa manera la situació social de l'occità: la seua trajectòria i el seu estatus en les perifèries polítiques (Aran i les Valades), la quantitat d'occitanoparlants o els tres temps de l'occitanisme contemporani. Ja des d'un punt de vista més lingüístic que social, es fa una petita radiografia de la qualitat lingüística dels neooccitanoparlants, s'analitzen alguns dels tòpics contraris a la codificació de l'occità, i s'ataca —com a preludi del que arriba en el tercer capítol— l'antinormisme, el localisme, els que acusen l'occitanisme de centralisme llenguadocià, els que practiquen la *distanciation maximale* de les llengües dominants, el *cratylisme*, el purisme, el secessionisme i l'*antisociolingüística*.

El tercer capítol té com a element principal la *norme classique* —amb un protagonisme especial per al Gidilòc i el CLO—, i el quart, les *normes non classiques*. En el primer cas, s'exposen les desviacions de la norma alibertina i Sumien ataca amb duresa no tan sols Lafita o l'«antinorma» gascona de Cucuron, sinó Taupiac, Teulat o fins i tot l'empresa editora Vistedit. En el segon, s'exposa la *norme felibrenca*, la ultramistralista (o *antinormisme mistralien*, en el qual s'inclou el sistema Vouland-Blanchet i el segon sistema de Lafita), la de Bonnaud, la de l'Escòla dau Pò i algunes *expériences marginales*, com les grafies de poca difusió utilitzades en algun moment a les Valades o a la Vall d'Aran, l'estrambòtica grafia de Fontan (fundador del Partit Nacionalista Occitan) o la benintencionada però innocent i estèril proposta de Jean-Claude Bouvier, que combina les representacions vocàliques felibrenques i les representacions consonàntiques alibertines.

Després d'un breu capítol sobre el concepte de diasistema (el sisè), el segon bloc conté un setè capítol titulat «Les limites externes du diasystème» en què s'intenta precisar fins on arriba la llengua occitana, i on no tan sols es comenta la particular situació del gascó i del català, sinó que es donen detalls sobre les zones occitanes perifèriques (des del Baix Ador o el Creixent fins a la *Zona Grisa* de les Valades) i sobre indrets que pertanyen a dominis lingüístics veïns que tenen una relació evident amb l'occità (des de Benasc fins a les zones de parlar *royasque*). Sumien no sols corregeix les grans xifres occitanes,⁴ sinó que actualitza l'inventari de localitats frontereres del treball de Fontan (1997),⁵ i arriba a la conclusió que hi ha una

2. No és estrany que Sumien amplii l'àmbit d'actuació de certes decisions parcials del CLO: a 254 aplica «à l'ensemble du lexique» certes decisions que el CLO havia adoptat «pour les gentils»; a 267 i 268 torna a fer extensiu «à l'ensemble du lexique» més d'una decisió adoptada «par le CLO pour l'onomastique internationale»; a 269 es proposa de sistematitzar «dans l'ensemble du lexique» els principis «adoptés par le CLO pour l'onomastique internationale e pour l'orthographe de *whisky*»; en aquesta mateixa pàgina proposa d'adoptar un cop més «à l'ensemble du lexique» dos principis més que el CLO va adoptar «pour l'onomastique internationale», i a 269-270 un altre principi que el CLO va prendre «pour les formes savantes et l'onomastique internationale» relatiu a l'ús de *h*.
3. Com Sauzet, Sumien prefereix d'usar *occitan larg* abans que no pas denominacions usades per altres lingüistes occitans, com *occitan referencial*, *comun*, *general*, *estandard*... (3).
4. Occitània no té tretze milions d'habitants, sinó catorze. L'occità no és parlat en trenta-dos departaments francesos, sinó en trenta-nou. Les Valades piemonteses no són dotze, sinó almenys catorze. Les regions administratives en què es troba dividit el territori occità són també, en total, dotze.
5. FONTAN, François. *La Nazione Occitana: i suoi confini, le sue regioni*. Peasc: Ousitano Vivo, 1997 [Traducció italiana de l'original francès del 1969]. Sumien, que utilitza una reproducció —almenys parcial— d'aquest document publicada a *Lo Lugarn* l'any 2002, cita explícitament Fontan: «Il semble qu'aucun linguiste n'ait jamais évalué le travail de Fontan jusqu'à présent. Je vais tenter de le faire ici» (135).

trentena de localitats situades en els confins del domini occità lingüísticament «encore mal attribuées» (136). Qui no sàpiga res sobre l'occità, que comenci la lectura d'aquest llibre per aquest capítol.

Si el capítol setè precisa els límits de la llengua occitana, el vuitè tracta de la classificació dels seus dialectes. Sumien hi fa valoracions sobre qüestions interessants, com les fronteres de l'alvernès amb el llemosí i el vivaroalpí (142), l'adscripció al llenguadocià dels parlars sud-vivaresos (145) o la classificació supradialectal de Bec.⁶ Però el pilar central del treball és el capítol novè. De fet, tot el que Sumien ha anat apuntant durant vuit capítols condueix a l'argumentació central del que fa nou (que ahora és imprescindible per entendre la majoria de capítols que vénen després), titulat «Panorama de l'occitan larg», en què es raona la necessitat d'una estandardització pluricèntrica per a l'occità. Sumien recull les aportacions de lingüistes com Lafont o Sauzet i precisa que l'occità cal que disposi d'un estàndard general de base llenguadociana i sis estàndards regionals convergents: un d'alvernès, un de llemosí, un de vivaroalpí, un de gascó, un de provençal i un de niçard. Cal remarcar que, tot i que Sumien sí que té en compte un *occitan larg niçard*, no preveu per contra cap estàndard *regional* aranès ni cisalpí, perquè la Vall d'Aran i les Valades han d'anar respectivament amb el gascó i el vivaroalpí *larg*s. Sumien fa comentaris i valoracions particulars sobre tots aquests estàndards regionals, i fins i tot inventaria i comenta —sumàriament— la bibliografia que tracta de cada dialecte.

El tercer bloc («Lexicographie et lemmatisation») inclou tres capítols. El desè («Bilan et besoins de la lexicographie occitane») toca i critica la lexicografia occitana, en remarca les limitacions i acaba amb la fixació d'uns objectius prou ambiciosos (199-200). L'onzè («La lemmatisation: critères de coficiation et de complètement») parteix dels criteris exposats per Lamuela (1995)⁷ —que són una reelaboració dels que va formular abans el lingüista occità Rogièr Teulat (1976)—,⁸ i els aplica a casos en què hi ha problemes per fixar les formes o les solucions estàndard occitanes.⁹ A partir del capítol onzè el volum d'informacions estrictament lingüístiques augmenta d'una manera molt important fins al final del llibre. En el capítol dotzè («La lemmatisation: classification historique et régularité évolutive») Sumien estudia l'admissibilitat o el caràcter estàndard d'algunes formes en funció de certs afers de tipus fonètic, i intenta esquematitzar —sobretot mitjançant taules— les qüestions fonètiques en què hi pot haver divergència entre les formes canòniques d'aquell *occitan larg* de base llenguadociana i les dels estàndards regionals. Les referències al CLO i les remissions als annexos (per exemple, a 252 i 254; o a 256 i 257) hi són habituals.

El darrer bloc («Les applications») és la conseqüència pràctica de tot allò que Sumien ha anat argumentant i desglossant en els tres blocs anteriors. El capítol tretzè és en realitat una gramàtica occitana esquemàtica d'una vuitantena de pàgines —amb nombrosos quadres i llistes— on hi ha la morfologia estàndard de cada dialecte, seguida d'un inventari de sufixos i prefixos (303-327), d'una petita nota sobre els *arvernismes essentiels* (327) i de gairebé una trentena de pàgines sobre la morfologia verbal en què s'exposen els paradigmes dels models regulars i dels verbs irregulars (328-355).

Després de la morfologia —o, si volem, de la morfosintaxi—, arriba el lèxic. El capítol catorzè és un petit vocabulari en què Sumien, partint de l'inventari de Taupiac (1992),¹⁰ vol donar «un avant-goût concret de ce que peut être la lemmatisation des mots usuels», si cal

6. El terme *prébérique* (147) que usa Sumien és poc encertat (fa pensar en *preromans*, *precatalans*, *pregascons*...).

7. LAMUELA, Xavier. «Critères de codification et de complétion linguistiques». *Els Marges* (1995), núm. 53, p. 15-30.

8. TEULAT, Rogièr. «Critères de causida de las fôrmas referenciales generalas». *Quasèrns de Lingüística Occitana* (1976), núm. 4, p. 3-9.

9. Hi ha algunes seleccions que són polèmiques: per exemple, la tria de *-ièra* –i no pas de *-ièira*– com a successor estàndard prioritari de *-ARIA* (205-206).

10. TAUPIAC, Jacme. *Diccionari de mila mots*. Tolosa: Collègi d'Occitània, 1992.

amb «une explication sur les problèmes de standardisation qu'ils soulèvent» (357).¹¹ I després del lèxic, arriba l'onomàstica. El capítol quinzè parla d'antropònims i de topònims occitans i de l'adaptació d'antropònims i de topònims estrangers a l'occità,¹² i acaba amb una interessant secció —que té, però, alguns punts potser discutibles— de poc més de tres denses pàgines que tracta de l'ús de l'article definit davant de certs noms propis i topònims. El capítol setzè («D'autres applications particulières») és un petit calaix de sastre en què es fan remarques sobre la formació del femení, les abreviacions, els truncaments, les sigles i els acrònims i la seua realització oral, sobre alguns afers terminològics pel que fa a l'adaptació de formes foranes o sobre la creació de cultismes, entre els quals hi ha alguns comentaris sobre el lèxic informàtic, una qüestió que en aquest treball no és pas la primera vegada que apareix.¹³ El dissetè capítol («Exemples de textes») són versions en els diferents estàndards occitans d'una famosa paràbola. Després de la conclusió, els annexos recullen «quelques points qui sont déstabilisés par l'antinormisme ou que la norme n'a pas résolu de manière explicite» (435). S'hi estudien alguns punts conflictius en els quals hi ha dissidències de lingüistes o solucions gràfiques particulars en alguns territoris (es parla, per exemple, de les representacions *iu* i *u* en comptes de *ieu* i de *v* intervocàlic en gascó, fixades per cert per Bec i Alibèrt), s'hi parla també de l'ortologia de l'alvernès, de l'accent tònic, d'algunes equivalències entre grafia i fonètica i, finalment, s'hi acaben exposant acords del CLO.

Aquest volum de Sumien és el successor natural dels treballs d'uns quants lingüistes occitans que ja perseguen la definició d'un estàndard occità i que tenen com a fita el treball de Bec (1972).¹⁴ Els seus mèrits són gairebé interminables, però potser val la pena de remarcar-ne alguns. D'entrada, per exemple, la quantitat d'informació que recull, que és una conseqüència de la sòlida formació de l'autor, de la seua altíssima competència en els afers de què tracta, d'un profund coneixement de la bibliografia i del fet que la tesi de Sumien és el producte de molts anys de recerques i de reflexions sobre l'occità i sobre el seu procés de codificació (l'autor hi deu fer una síntesi del treball dut a terme durant una pila d'anys). El volum, de fet, no solament aplega informacions generalistes sobre la llengua occitana i la seua codificació que són difícils de trobar en un únic treball, sinó que aporta una quantitat d'informació colossal sobre qualsevol fet que s'hi refereixi. En qualsevol racó del llibre broten comentaris inesperats sobre afers lingüístics de tota mena, des dels típics i previsibles afers gràfics polèmics com la famosa *-e* de suport,¹⁵ fins a anècdotes lexicals que van de la difusió de l'*oai* «popularisé par le groupe de musique occitane Massilia Sound System» (218) a la tendència hipercorrecta a utilitzar en occità actual formacions populars en casos en què totes les llengües veïnes accepten anglicismes o mots de formació culta,¹⁶ per exemple.

Tot el treball es caracteritza per un altíssim grau de detallisme. A Sumien no li passa quasi res per alt, i això fa que a vegades s'entretengui a fer precisions terminològiques o

11. Hi ha mots en què es troben a faltar aquestes explicacions, i en què s'agrairia que Sumien exposés les raons per les quals considera estàndards certes formes i no d'altres.

12. Cal recordar que el document del CLO sobre l'aspecte occità d'una bona colla de topònims internacionals —que va servir perquè l'Institut Occitan de Pau pogués publicar un mapamundi— duia la signatura de Sumien. Ell mateix en parla (395): «Le CLO a adopté une méthode pour fixer l'onomastique et la déonomastique internationales, en 1999, afin de satisfaire une demande de l'Institut Occitan. J'ai élaboré le gros de cette méthode. [...] L'Institut Occitan a publié ensuite une carte du Monde en occitan vers 2000 [...], en appliquant presque toutes les recommandations du CLO, à l'exception de quelques détails».

13. No deu ser pas casual —sinó intencionat— que aquest darrer capítol real del llibre acabi amb referències al —poc— treball terminològic que s'ha dut a terme en les zones occitanes que no pertanyen a l'Estat francès.

14. Bec, Pierre. «Per una dinàmica novèla de la lenga de referència. Dialectalitat de basa e diasistèma occitan». *Annales de l'Institut d'Etudes Occitanes*. Vol. II (1972), núm. 6, p. 39-61.

15. Hi dedica tot un petit monogràfic (231-241), malgrat que Sumien assenyala que per una qüestió de longitud no pot reproduir tot el que s'havia comentat sobre aquesta qüestió dins del CLO (233).

16. Alguns casos són realment curiosos, com els d'*esbrandelatge* (50), *butabala* —prou conegut—, *pegaurelha* (52, 212), *parlafòrt* o *clatussatge* (212).

comentaris sobre qüestions ben variades: la presència d'incorreccions en els títols d'algunes obres (com en el cas del *Vocabolari* de xii, 171 o 253), les representacions toponímiques defectuoses d'algun mapa (el cas de Cincjaus, 384), l'ús de majúscules o minúscules en els gentilicis (381), les varietats lingüístiques de la península Itàlica (28), l'ús dels termes *gallicisme* i *francisme* (35), el nom que han de rebre la grafia clàssica (57-58) i la felibrenca (90), la tria de *classicisme* i no pas d'*occitanisme* (59), les denominacions *autoglossonymie* i *glottonyme* (94)... Sumien dona mostres constants de perfeccionisme i d'autoexigència, però també d'erudició. Els seus coneixements sobre l'occità són nombrosos i profunds, però també ho són els que té sobre llengües dels cinc continents. Això fa que pugui parlar, per exemple, del sistema d'adaptació a l'alfabet llatí del coreà (401) o del que s'aplica als signes dels alfabetos àrab (402), ciríl·lic (amb precisions sobre usos turquesos, bielorusos, búlgars, serbis o macedonis, 403-404) o grec (405-406).

Sumien no perd mai de vista que l'objectiu de la codificació de l'occità ha de ser la recuperació dels àmbits d'ús que aquesta llengua ha perdut en benefici del francès, l'espanyol o l'italià. Diu explícitament que cal «un occitanisme plus ambitieux et plus efficace, entièrement tourné vers la récupération sociale de la langue» (431), tot i que és conscient que la feina dels (socio)lingüistes «est de *préparer techniquement* un avenir plausible» perquè hi hagi un *occitan larg* «disponible au moment propice» (433). Som lluny, per tant, d'aquells que veuen en l'occità únicament una *langue de culture* i una varietat amb més passat que futur,¹⁷ i també de la diglòssia instal·lada encara en certs sectors i àmbits de l'occitanisme, que Sumien s'atreveix —amb raó— a blasmar (38), tot i que això resulti un pèl estrany en un llibre escrit justament —potser per raons inevitables— en francès.

Sumien adopta una posició desacomplexada i panoccitanista, autocentrada i contrària al sucursalisme, homologable a la d'investigadors d'altres comunitats minoritzades amb una situació menys complicada que l'occitana.¹⁸ Es declara partidari d'un *maximalisme* definit per «une conception de la langue qui se veut la plus ambitieuse possible» (82), reclama la mateixa consideració per a l'ensenyament de l'occità que per al de l'espanyol o de l'anglès (40), proclama el seu *engagement* «pour la récupération de la langue occitane» i situa l'occità al mateix nivell que el català, el crioll o el francès del Quebec (9). Quan es refereix al «Sud du pays», parla de Gascunya, Llenguadoc i Provença, i no pas del sud de la Loira (213). I, de la mateixa manera que no li fa por de referir-se a l'«Occitanie politiquement française» (233), tampoc no té cap problema per especificar amb naturalitat que «on appelle [la région Catalogne] par commodité *Principat* pour la distinguer des Pays Catalans» (29). El compromís amb l'occità va unit a un compromís amb les altres llengües minoritzades, i especialment a un compromís amb els «cousins catalans» (434), amb qui al cap i a la fi es comparteix diasistema.¹⁹ De fet, s'arriba a suggerir que l'occità i el català haurien de tenir alguna institució comparable a la que tenen les llengües escandinaves «dans le cadre du Conseil Nordique» (217), amb

17. No deixa de ser simptomàtic —i malauradament encara massa poc habitual— que en un treball sobre la llengua occitana es faci referència amb una normalitat absoluta a Madonna (407), a Greenpeace, a la Berllina (407), als Beatles (408), a The Cure al costat d'U2 i Nirvana, però també a Nadau, a Microsoft o, posem per cas, a la NASA (411). L'occità no tan sols ha de tenir referents tradicionals, sinó actuals...

18. No tan sols no deixa de banda les informacions que toquen la Vall d'Aran i les Valades, sinó que ell mateix declara que «j'ai mis l'accent sur la codification des variétés qui ont été délaissées par les travaux précédents: l'auvergnat, le vivaro-alpin et le niçois» (433).

19. D'una manera general, Sumien coneix i utilitza adequadament la bibliografia catalana (des dels treballs clàssics de sociolingüística d'Aracil o de Ninyoles fins a treballs recents com el de Castellanos; de les grans obres lexicogràfiques com el DCVB, el DECat o el DGLC als llibres comercials d'Albaigès...) i, tot i que alguns dels seus comentaris sobre el català estan algunes vegades lleugerament desenfocats —en tornarem a parlar—, els seus coneixements sobre la llengua catalana no són pas superficials (l'Oriola catalanoparlant del segle XVIII, 397; [e] mitjana en rossellonès, 435; etc.). Sumien potser fins i tot fa algun comentari sorneguer, per exemple sobre els noms de «personalités qui ne sont pas réputées pour leur catalanisme: Joan Antoni Samaranch i Torrelló (esp. Juan Antonio Samaranch)» (389).

l'objectiu de crear «un espace occitano-catalan centré sur sa propre logique linguistique» que, entre d'altres avantatges, permetés que els catalans aprofitessin el «formidable potentiel d'autonomie linguistique» que els aportaria l'occità (216).

Sumien fa una proposta d'estandardització de la llengua occitana que comparteixen d'altres lingüistes occitans, però ell n'exposa els detalls i n'especifica el full de ruta. Ho fa amb una gran lucidesa, sense caure en els tòpics que han temptat alguns occitanistes²⁰ ni tampoc en les ambigüitats. De fet, les crítiques de Sumien són molt severes. És crític fins i tot amb Alibèrt o Mistral (per exemple, 46, 55, 254 o 258), però en general mostra respecte envers les dades d'aquell lingüista llenguadocià i envers les de *Lou Tresor dóu Felibrige* (TDF).²¹ Per contra, és especialment dur amb aquells que se separen de la norma o que no respecten l'autoritat del CLO. Sumien (69) diferencia dos antinormismes: l'antinormisme dialectalista (l'etiqueta la treu de Lamuela) i el reformisme endèmic, en el qual situa aquells que «ne sont pas contre le principe de la norme mais qu'ils veulent simplement "améliorer" o "simplifier" la norme». Això fa que —com ja hem assenyalat— Sumien sigui bel·ligerant amb veritables antinormistes d'arguments esperpèntics com Lafita (76, 99), Bayle (91) o Blanchet (96), però també que ataquí amb vehemència personatges com Narioo (77), Taupiac i Teulat (70, 71, 72, 73, 167, 171, 189, 211, 232), l'IEO (al qual s'acusa de desestabilitzar i de frenar la tasca del CLO: 68, 73) o l'empresa editora Vistedit, al capdavant de la qual hi ha l'actual president de l'IEO, David Grosclaude (76-78). Tot i que tampoc no són gaire abundants, en aquest llibre apareixen certes informacions sobre les interioritats del món lingüístic occità que no acostumen a sortir als llibres.²²

L'etiqueta *antinormista* —i també, de fet, el rètol *antisociolingüista*— cauen fulminantment sobre la majoria d'aquells que se separen de les propostes de la norma alibertina, però sobretot de les *preconizacions* del CLO. Sumien té tota la raó quan assenjala que les tries individuals diferents de les de l'autoritat normativa danyen enormement la codificació de l'occità i les seues possibilitats de recuperació. Però també cal assenjar que algunes de les seues crítiques són més aviat desmesurades (com la càrrega contra *L'occitan modèrne* de Taupiac),²³ ja que resulta injust d'igualar certs autors que no han aportat res a la llengua occitana i d'altres que, després d'una feina d'una qualitat i d'un valor indubtables —citats per Sumien mateix com a font o com a autoritat en d'altres passatges del treball—, poden ser censurats per fer tries individuals allunyades de les del CLO i «únicament» acusats d'indisciplina o d'irresponsabilitat.

Potser perquè ha estat al mig d'algunes de les escaramusses normatives que ell mateix reporta, Sumien no pren prou distància de certs fets,²⁴ ni evita un cert reduccionisme (normistes contra antinormistes i sociolingüistes contra antisociolingüistes, però també CLO contra IEO, o fins i tot Reclams contra Vistedit a 78) en què només s'expliquen els atacs «contre la norme et le CLO [...] par les réticences plus ou moins inavouées contre toute entreprise de codification et de normalité de l'occitan» (81). Aquest argument val —posem per cas— per a Lafita o Blanchet, però no —per exemple— per a Taupiac o Teulat, dos lingüistes interessats

20. Per exemple, es refusa el «mythe néfaste» del francità —el francès empedrat d'occitanismes—, que és definit com una «étape transitoire» en la substitució lingüística de l'occità pel francès (218).

21. Malgrat que ell mateix parla de les «formes parfois très artificielles de la norme mistralienne» (254), hi ha casos en què Sumien accepta cegament certes formes del TDF.

22. Vegeu, per exemple, 71 o 73 («Les relations entre l'IEO et le CLO»).

23. Sumien diu d'aquest llibre que «le plan et le méthode sont difficilement compréhensibles, la problématique sociolinguistique est absente, la variation dialectale est traitée de manière sommaire et souvent erronée, la démonstration phonologique est inexistante et fait place à un simple catalogue de formes prescrites, les critères de standardisation (codification et complètement) sont introuvables» (232).

24. Algunes de les tries lingüístiques en què certes *antinormes* s'allunyen del CLO o d'Alibèrt potser no són tan intencionades com Sumien dona a entendre. Més que no pas dissidències calculades, a vegades semblen simples errors ortogràfics o males seleccions morfosintàctiques o lexicals.

en la norma que paradoxalment reben l'etiqueta *antinormista*. Resulta fins a cert punt xocant que s'arribi a ser més agressiu amb certs alibertins que no pas amb certs personatges que ni tan sols accepten la grafia clàssica.²⁵

Tot això no posa en dubte l'altíssima qualitat científica de tot el volum, on per cert gairebé no hi ha ni tan sols errors tipogràfics o estrictament formals.²⁶ Si deixem de banda el que acabem de dir dels *antinormistes*, la resta de comentaris que cal fer sobre aquest treball han de ser gairebé tots per força positius. Hi ha més aviat pocs elements que puguin ser qüestionats. Si n'hi ha, tenen en tot cas una importància limitada, ja que no afecten gairebé mai l'objecte principal de la recerca de Sumien. Diguem, per exemple, que alguns dels comentaris d'aquest lingüista provençal sobre la realitat sociopolítica i sociolingüística peninsulars estan lleugerament desenfocats (i això que l'autor és a gran distància del desconeixement que en tenen alguns investigadors occitans i hexagonals). Són discutibles, posem per cas, certes consideracions sobre el contingut del manifest de l'any 1934 *Desviacions en els conceptes de llengua i de Pàtria* (123-124),²⁷ algunes de les informacions lingüístiques de les oposicions entre català i occità (124-125)²⁸ o la típica idealització occitana de la situació legal del català que gairebé inaugura el llibre (2).²⁹ Però és que hi ha algunes informacions sobre el català o sobre d'altres varietats lingüístiques de la península Ibèrica o de l'Estat espanyol que són directament inexactes,³⁰ i fins i tot hi ha algunes dades sobre l'aranès que són millorables³¹ (Sumien potser es refia massa de certa bibliografia).³² Però insistim que això no evita que Sumien demostrï que està al corrent d'allò que passa o ha passat recentment a la Vall d'Aran (fins i tot parla del suplement *Aué* del diari *Avui*, 408!), que s'atreveixi a criticar —amb tota la raó del món— algunes publicacions araneses perquè no tenen en compte les

25. Per exemple, Bonnaud: els seus treballs, «malgré leurs nombreuses erreurs méthodologiques et leur présentation peu pédagogique, restent à ce jour les ouvrages les plus exhaustifs sur l'auvergnat moderne» (102). Tot i que reconeix l'antioccitanisme virulent de Bonnaud, assegura que és un «des personnages courageux qui ont tenté d'élaborer et d'élever l'occitan auvergnat» (172). Segurament que Sumien torna a tenir raó, però cal remarcar que aquesta mena de frases no s'apliquen a alguns lingüistes que, a diferència de Bonnaud, han estat tota la vida fidels a la norma alibertina. També és sorprenent que la bel·ligerància envers certs *antinormistes* vagi acompanyada del fet que es consideri completament normal d'adaptar a d'altres sistemes gràfics allò que es representa en grafia clàssica (408). Evidentment que aquestes adaptacions són possibles, però la naturalitat amb què Sumien ho exposa és sorprenent, sobretot si tenim en compte que algun d'aquests sistemes gràfics poden haver estat censurats prèviament.

26. Se n'han detectat ben pocs: «Ousinato Vivo» per Ousitano Vivo (129); «paranòia» en italià (259); «zèro» en la llista de formes «Avec ò ouvert» (241); volatilització d'una nota al peu (359).

27. El text és reproduït a LAMUELA, Xavier; MURGADES, Josep. *Teoria de la llengua literària segons Fabra*. Barcelona: Quaderns Crema (1984), p. 283-289. Deixant de banda altres qüestions, no deixa de ser curiós que es digui que el text de les *Desviacions* «mélange les arguments politiques et pseudocientifiques» tenint en compte que, a més de desqualificar amb una certa lleugeresa un grup en què hi havia Fabra o Coromines, s'oblida que fa temps que hi ha sociolingüistes que comenten que les llengües no es defineixen només per afers estrictament estructurals.

28. Sumien dóna importància a l'ús de la perifrasa *estàs parlant* i per contra no cita —posem per cas— el pretèrit perifràstic català, molt minoritari en occità (124). D'una altra banda, algunes de les parelles de l'inventari d'oposicions entre català i occità (124-125) són com a mínim atrevides, ja que certes formes d'una llengua existeixen minoritàriament en l'altra, ja sigui perquè són pròpies només d'algunes zones, perquè pertanyen a d'altres èpoques històriques o perquè s'usen en contextos molt específics. Hi ha oposicions, a més, que es basen en interferències, cosa que vol dir que Sumien barreja elements molt diversos. Aquest inventari d'oposicions contrasta amb la rigorositat habitual en la resta del seu treball (segurament que no calia partir del *Diccionari de mila mots* per fer un exercici d'aquesta mena...).

29. Segons Sumien, el català i el basc gaudeixen a l'Estat espanyol de «lois de protection parmi les plus avancées dans le Monde».

30. Per exemple: el límit entre el català nord-occidental i el català meridional no pot coincidir amb la frontera política autonòmica (158); l'afirmació sobre l'ús general en català de l'article definit davant de topònims masculins és incorrecta (409); que l'aragonès i l'asturianolleonès siguin llengües no contradiu «la tradition romanistique», i és excessivament occitanocèntric de dir que l'aragonès és un «idiome hispano-roman de transition vers l'occitano-roman» (87); no es pot afirmar que la catalanitat del benasquès ha estat demostrada per Babia, que ha «réfutés» els arguments dels aragonesistes (132), ni tampoc es pot oblidar que hi ha hagut filòlegs d'anomenada —també catalans, i fins algun benasquès— que han acceptat l'aragonesitat del benasquès, o si més no la seua personalitat diferenciada del català.

soluciones generals occitanes (419), o que fins i tot proclami que l'aranès «a surtout besoin d'une élaboration convergente avec le gascon référentiel et d'un évitement plus rigoureux des interférences espagnoles et catalanes» (176).

Pel que fa al gascó en general, caldria discutir a fons algunes de les informacions i de les propostes de Sumien,³³ i fer definitivament un debat a fons sobre l'estandardització d'aquest dialecte occità que vagi més enllà de la recerca d'aquest lingüista, que parla d'una «codification compositionnelle basée sur la koinè issue des parlers hétérogènes du Béarn, avec intégration d'éléments pangascons, notamment aranais» (176). Aquí el retret que es pot fer a l'autor del treball és que no hagi previst prou —i si ho ha fet, que no ho exposi d'una manera clara— els problemes que suposa aquesta base biarnesa, amb formes o solucions marginals des d'un punt de vista territorial, fins i tot aberrants lingüísticament. Els parlants naturals de varietats gascones molt properes al llenguadocià no han d'allunyar-se de l'*occitan larg* per excel·lència pel fet d'usar unes formes i unes estructures originals. I això, que val per al gascó, val també per a d'altres varietats dialectals, ja que els dialectes occitans no són blocs monolítics amb fronteres impermeables. Segurament que Sumien, tot i que no l'examina prou ni l'aborda monogràficament, ja veu venir aquest problema. Potser per això, quan es refereix a la morfologia verbal gascona, assenyala que «on privilégie quelques solutions gasconnes qui sont plus diasystématiques que celles de la koinè» (331). Fins i tot la paràbola gascona de 423 té algunes formes que sorprendrien alguns gascons orientals.

El llibre conté tanta informació que resulta impossible d'entrar a comentar una per una les propostes que Sumien fa per a cada paraula. Assenyalen per tant de passada que en

-
31. La sedimentació de *boèta* a la Vall d'Aran no és general (35), ni tampoc es diu *pròlog* en comptes de *prolog*, sinó més aviat directament el catalanisme *pròleg* (243). És improbable que *difondre* sigui «généralisé à partir de l'usage aranais» de *difóner* (210). En aranès es pot sentir *Sègre* amb è en comptes de *Segre* (242). S'oblida que la introducció de formes en *-al* en niçard (253) es produeix també en aranès, i que en el gascó de l'Estat espanyol *mil* és universal (281). Quan es parla de les «graphies hybrides dans le Val d'Aran» es reproduïx un poema de Josèp Condò —amb algun error gràfic en l'adaptació, per cert— sense citar-lo, només a través de Kremnitz, que alhora reproduïx Ademá —no pas «Adema»!—, que al seu torn reproduïx el text original de Condò (104-105). Sumien, d'altra banda, torna a ensopegar amb el tòpic de «l'homogénéité des parlers de la vallée» (176), que oblida que per la Vall d'Aran —malgrat que els parlars aranesos són indubtablement gascons— passen algunes de les isoglosses que separen el gascó del llenguadocià, i que aquesta comarca gascona forma part de la cruïlla lingüística en què conflueixen el català, l'aragonès, el gascó i el llenguadocià. La idealització de la situació legal al sud de la frontera política que hem comentat per al català, s'aplica també en part a l'aranès, sobre el qual es diu que «bénéficie d'une codification qui tend de plus en plus vers une standardisation, du moins pour l'orthographe» (176), quan fins fa ben poc amb prou feines s'havia anat gaire més enllà d'unes normes ortogràfiques amb concessions a la fonètica local.
 32. La bibliografia aranesa —com la catalana— és extensa i detallada. Sumien coneix des de treballs de referència fins a petits opuscles, però es refia cegament d'algunes de les dades d'algunes fonts, i no examina de manera crítica una bona part dels treballs que cita. La traducció de la guia de Soler i Santaló a l'aranès, per exemple, que utilitza alguna vegada per dir quines formes s'usen a la Vall d'Aran (per exemple, 248) és plena de formes i de construccions hipercorrectes, fruit precisament de la *distanciation maximale* de què parla Sumien en alguns racons del seu llibre. Sumien cita com a «exposés normatifs» alguns treballs que no tenen precisament continguts gaire reintegracionistes, i en algun cas fa comentaris sobre algunes fonts bibliogràfiques que no són del tot exactes. És exagerat de dir, per exemple, que gràcies al *Nomenclator* toponímic «le Val d'Aran bénéficie d'une recension et d'une fixation à peu près complète des toponymes» (391), ja que, deixant de banda els nombrosos errors que hi ha en aquest document —vid. CARRERA, Aitor. «Alguns errors del *Nomenclator dera Val d'Aran*». *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* (2006), núm. 103, p. 38-42—, el nombre de topònims que conté és realment limitat. Diguem, per cert, que l'any 1999 ja cal parlar de *Normes ortogràfiques*, i no de «Nòrmes» (448).
 33. Alguns exemples d'errors o, sobretot, de dades no del tot correctes. Sumien (230) cita *nàisher* com a correspondència gascona del llenguadocià *nàisser*, però en gascó hi ha sobretot *nèisher* o, en tot cas, *vàder* (cf. l'ALG, IV: 1587). Malgrat que dubta en el cas de *Comenge/Comenges*, assegura amb rotunditat que a la meitat occidental de l'Arièja cal que es digui *Coseran*, mentre que probablement hauria de ser *Coserans* (393). No és cert que *quèrre* sigui «pangascon» (330). Algunes de les dades de les taules de 439-441 són almenys discutibles, tant si aquestes taules volen ser únicament descriptives com si realment busquen de fixar les realitzacions estàndard de cada representació (*huec* no es pronuncia amb una semiconsonant palatal malgrat el que es diu a 439 sobre «u dev. voy», per exemple). La proposta de distribució de *que* i *qui* relatius en gascó (289), d'altra banda, sembla de matriu francesa...

alguns casos es troben a faltar certes reflexions de tipus semàntic a l'hora d'admetre o de condemnar certes formes, o bé que és xocant que Sumien consideri estàndard certs mots perquè apareixen en textos medievals (que estiguin documentats no vol dir que els mots actuals en siguin descendents directes i no pas francesismes, encara que s'hi assemblin o s'hi confonguin, i que siguin admissibles no vol dir que hagin de ser estàndard). Dit això, remarquem un cop més que parlem de petits detalls, i no oblidem que les argumentacions de Sumien són d'una manera general coherents i sòlides, i rarament errònies o discutibles. Repetim una altra vegada que som davant d'un treball excel·lent d'un gran investigador, que ha posat la seua vida al servei de la llengua occitana. És un volum apassionat i militant, on la passió i la militància acompanyen una ciència rigorosa i uns coneixements amplíssims, que es materialitzen en centenars d'exemples i de comentaris sobre estructures i —sobretot— formes de la llengua occitana on no s'escapa cap detall. Tenint en compte l'altíssima qualitat d'aquest treball, no exagerarem pas si diem que és una obra de referència que ha d'acompanyar ineludiblement els imprescindibles documents del CLO. Tenim al davant un treball gegantí, de lectura imprescindible per a qualsevol investigador interessat en la llengua occitana. És una obra d'un lingüista que ens demostra constantment la seua saviesa. Tant de bo, per tant, que Sumien continuï treballant molts més anys per l'occità i per Occitània. D'obres com aquesta, no se'n publiquen cada dia. I d'investigadors com Sumien, d'altra banda, no n'abunden.

